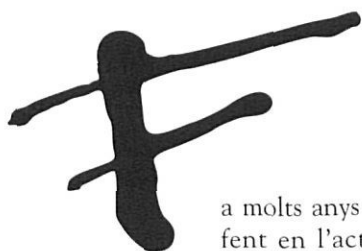

El Sindicalisme i els reptes del 2000

a molts anys que defenso –i ho continuo fent en l'actualitat– que les organitzacions sindicals són peces insubstituïbles en una societat basada en els valors democràtics de justícia, llibertat, igualtat i solidaritat. Des d'aquesta formulació prèvia de principis afegeixo ara que l'univers sindical ha d'adaptar-se també als canvis econòmics, socials i culturals que es produeixen, cada cop de forma més accelerada, en les nostres societats, tant per continuar defensant els drets de la població treballadora com per buscar fórmules de participació i assumpció de responsabilitats per part del món sindical en tot allò que afecta els interessos del món del treball.

El moviment sindical en els propers anys

El sindicalisme es troba consolidat en els anomenats països desenvolupats, i tot i així troba freqüents limitacions en la seva actuació quotidiana, tant a escala institucional com en les empreses i centres de treball. La seva presència és molt més limitada en els països que es troben en fase de consolidació de llur desenvolupament socioeconòmic, tant per les dificultats legals per portar a terme la seva activitat com per les restriccions de tipus polític i empresarial existents en forma més o menys declarada.

D'aquesta manera, no és gens sorprenent que les organitzacions sindicals de països de l'encara anomenat Tercer Món tinguin en la seva llista de prioritats la lluita per l'obtenció de drets ja reivindicats en els orígens del moviment sindical, i durant tot el segle XIX: drets –entre altres– com el control del treball infantil i la seva prohibició en tots aquells casos que afecti la salut, formació i dignitat del jove; el compliment de normes mínimes de

Eduardo Rojo Torrecilla

seguretat i higiene; l'establiment d'una norma reguladora de la jornada màxima de treball; o, simplement, l'exercici dels drets col·lectius de sindicació i negociació per a la defensa dels llocs de treball. Cal pensar, com a aspecte significatiu de la realitat en què viu bona part de la població treballadora als països del Tercer Món, en l'existència d'àmplies “zones franques industrials”, en què els governs animen les empreses estrangeres –especialment transnacionals– a instal·lar-s'hi, amb l'esquer de la pràctica inexistència de normes laborals i de la manca –de facto o de dret– d'organitzacions representatives dels treballadors. No és casualitat que l'organització sindical internacional més poderosa –la Confederació Internacional d'Organitzacions Sindicals Lliures (CIOSL)– s'hagi plantejat en el seu últim congrés l'estratègia de “trencar les barreres de les zones franques industrials, on estan prohibits els sindicats”.

Amb vista als propers anys, i davant d'un clima socioeconòmic i cultural en què tenen ampli predicament les tesis neoliberals i els defensors de l'anomenat pensament únic, les tasques sindicals no semblen de fàcil execució. Però no tinc cap dubte que el moviment sindical –juntament amb altres expressions recents del moviment social, com les ONG, plataformes feministes, grups mediambientals, etc.– ha de tenir un paper destacat en la lluita per un ordre social i econòmic més just i solidari que l'actualment dominant en la majoria d'estats. Alhora, aquest moviment haurà de respondre als interessos canviants de la població treballadora.

Per avançar en aquesta línia, i en una societat on el valor de la informació adquireix cada vegada més rellevància, caldrà utilitzar totes les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies per recopilar i intercanviar ràpidament tota la informació disponible, i que tot l'entorn laboral conegui en el termini més breu

possible els conflictes i litigis que s'estan plantejant a milers de quilòmetres. A tall d'exemple, es pot pensar en la difusió que ha tingut, a escala mundial, el conflicte suscitat a Corea del Sud per l'intent governamental d'aprovar una llei restrictiva al màxim dels ja mínims drets dels treballadors sudcoreans, i com ha aconseguit la solidaritat internacional fer desaparèixer els aspectes més polèmics d'aquell projecte legislatiu.

Transformació de l'opinió pública

Les organitzacions sindicals han de mirar de canviar, també, opinions i valoracions sostingudes per bona part de la població, habitualment només receptora de la problemàtica sindical per la informació –a voltes desinformació– subministrada pels mitjans de comunicació: una informació que difícilment recull l'actuació positiva dels sindicats per millorar els drets dels treballadors i contribuir a la millora de la situació productiva del país, i que, en canvi, accentua especialment els conflictes laborals, sovint de forma que queda emmascarada la raó de fons de tals conflictes. En aquest sentit, cal tenir en compte que un sector important de l'opinió pública considera que les organitzacions sindicals tenen un elevat grau de dependència dels partits polítics, i que llur actuació en el camp empresarial o institucional no contribueix al foment de la inversió ni a la creació de treball. És important, tot i les dificultats pràctiques que suposa, que l'univers sindical aconsegueixi a escala internacional canviar aquesta valoració per una altra que impliqui un respecte i reconeixement a la tasca realitzada per les organitzacions sindicals, la qual –cal no oblidar-ho– ha de centrar-se per una banda en l'elaboració de propostes tendents a assolir més amplitud de drets dels treballadors, i per l'altra, en nombrosos països –per cert, com va passar a Espanya el 1977– en la lluita per afermar els fonaments d'un sistema polític democràtic, pas previ i ineludible per poder reivindicar posteriorment els drets econòmics i socials.

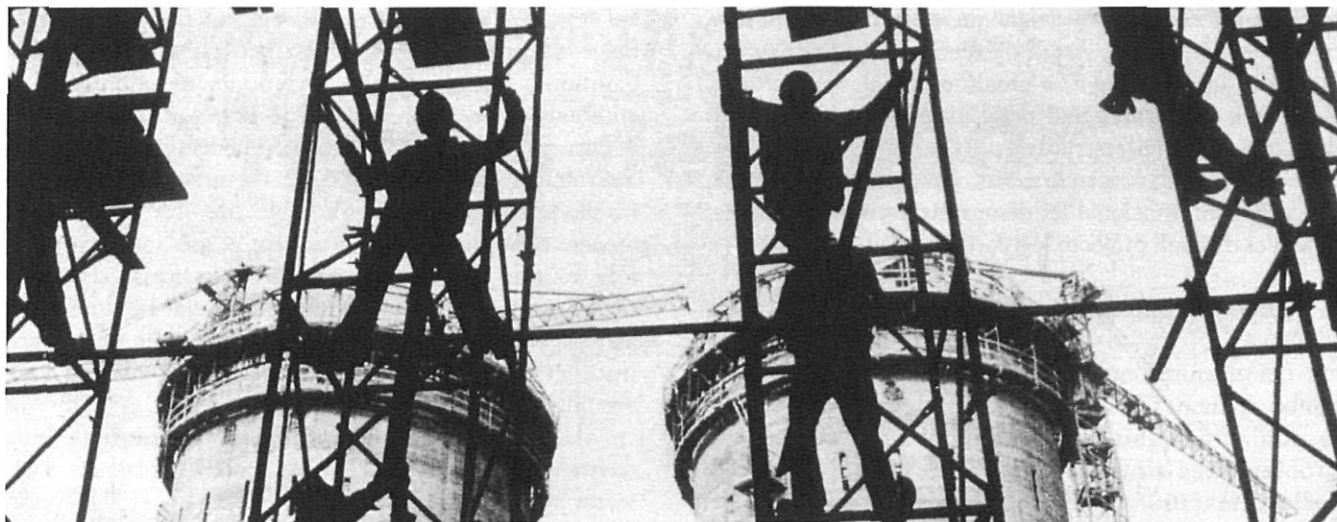
Un nou model reivindicatiu-contractual

En suma, crec que el sindicalisme del futur immediat ha de saber combinar adequadament ideologia i pràctica negociadora, amb un just equilibri –moltes vegades difícil d'obtenir, certament– entre pràctica reivindicativa i actitud participativa. En les seves actuacions, ha de tenir el suport imprescindible d'una potent estructura tècnica i organitzativa. Ha de ser un sindicalisme que combini la prestació de serveis per als seus afiliats amb llurs pràctiques reivindicatives dirigides en ocasions a la contrapart empresarial i, quan calgui, als poders públics, quan adoptin decisions que afectin els interessos del món del treball. Destaco la importància de la prestació de

serveis en l'àmbit formatiu –en el cas d'Espanya, bàsicament a través de l'Institut per a la Formació Contínua, gestionat per les organitzacions empresarials i sindicals– i en el seguiment de la posada en marxa i desenvolupament dels nous models educatius. Dit d'una altra manera, defenso l'existència d'un sindicalisme que no tan sols negociï convenis col·lectius –tot i que aquest aspecte continua essent actualment el més important per a la majoria de dirigents i quadres sindicals– sinó que també assumeixi tasques de caràcter social i cultural per als seus afiliats, i que participi activament en els àmbits institucionals, tant a escala internacional o europea com estatal, autonòmica o local.

Aquest model reivindicatiu-contractual que reivindico ha de defensar, al meu parer, l'existència d'un sector públic eficient en parcel·les bàsiques per al conjunt de la ciutadania –per exemple, en ensenyament i en sanitat– però no ha de tenir reserves a l'hora de reconèixer que determinades activitats econòmiques que han estat molt de temps sota el paraigua del sector públic poden requerir un grau de participació molt més gran, tant de la iniciativa social com de la privada, sempre que es garanteixi el benestar social de les persones i de les zones geogràfiques afectades per les pèrdues de llocs de treball.

Aquest nou sindicalisme ha de tenir en consideració –alguna cosa n'he insinuat anteriorment– el procés de globalització i mundialització del sistema econòmic, que està arrossegant rere seu els sistemes polítics i socials, i també el fet que aquest procés agreuja les desigualtats socials entre ciutadans, no tan sols de diferents estats, sinó en l'entramat de cadascun d'ells, amb l'obligatorietat d'adoptar mesures adequades a escala internacional, mitjançant les organitzacions sindicals internacionals, per afrontar la resolució d'aquest problema. Cal pensar, a tall d'exemple, en el debat actual sobre la introducció de les "clàusules socials" en el marc de qualsevol acord comercial internacional, o bé sobre la necessitat de fer complir i respectar els convenis emanats del màxim fòrum mundial en matèria sociolaboral, l'Organització Internacional del Treball (OIT). Igualment, cal tenir en compte la necessitat de crear instàncies internacionals de representació en les empreses transnacionals –els Comitès d'Empresa europeus– que negociïn en la mateixa escala les regles laborals mínimes per al conjunt de treballadors que presten els seus serveis en els centres de treball ubicats en diferents països. Aquesta negociació ha de tendir també a aconseguir que es respectin els drets laborals mínims en les factories i centres de treball que tinguin aquestes empreses en països en vies de desenvolupament. I, finalment, en l'àmbit europeu, hi ha la necessitat de consolidar-hi el poder sindical mitjançant la negociació de convenis i pactes col·lectius amb la contrapart empresarial, aprofitant les possibilitats obertes pel Protocol de Política Social annex al Tractat de la Unió Europea.

Una base sòlida d'autofinançament

Tot sindicat que miri d'adaptar-se a aquest entorn socioeconòmic canviant ha de tenir una base sòlida d'autofinançament, i no ha de dependre en gran mesura de les subvencions i ajudes estatals –i també autonòmiques, com passa actualment a Espanya– ja que aquestes ajudes, tot i reconeixent-ne la plena validesa, poden suposar en més d'una ocasió un fre a l'actitud reivindicativa per part sindical. Aquest sindicalisme hauria de ser també conscient que ha de trobar un equilibri just entre la defensa dels interessos dels seus afiliats –que al capdavall són els que més contribueixen a la seva existència– i els del conjunt del món laboral.

Reforma del Tractat de la Unió Europea

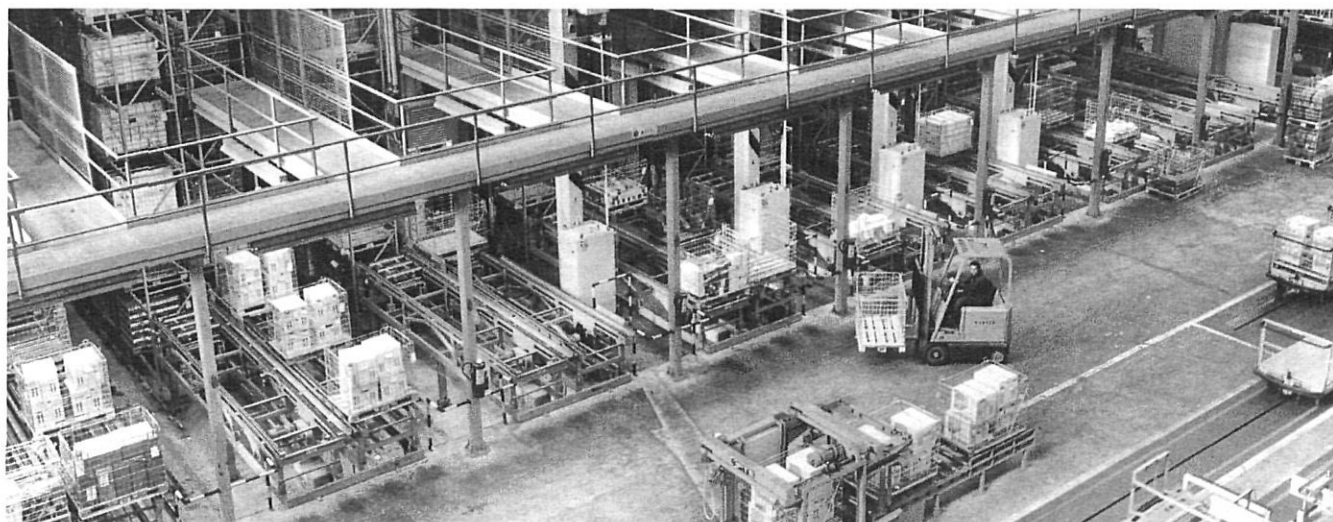
És en l'àmbit econòmic on més es pot observar el procés de pèrdua de poder dels Estats i el consegüent procés d'uropeïtzació i internacionalització de les polítiques econòmiques, que no han anat acompanyades fins al present per un desenvolupament correlatiu de les polítiques socials. D'aquí ve que prengui cada cop més importància la reforma del Tractat de la Unió Europea per incloure nous drets socials i per dotar-los de cobertura i protecció jurídica adequades, i també que s'assumeixi la necessitat d'aplicar polítiques –en les quals els sindicats haurien de jugar un paper rellevant– de defensa dels col·lectius més desfavorits. En aquest sentit, hi ha un aspecte que cada dia tindrà més importància: la política d'immigració. Sóc del parer que els sindicats han d'intentar evitar per tots els mitjans la construcció de la "fortalesa Europa", i que han de donar una resposta socialment adequada a la problemàtica de la immigració. És molt difícil aturar certes realitats, encara que existeixi

i s'apliqui el conveni de Schengen, i el que es tracta és d'apostar, com ja fan decididament els sindicats, per polítiques contra el racisme i la xenofòbia. El sindicalisme ha d'estar molt a l'aguait de la realitat política, econòmica i social del Tercer Món, de la mateixa manera que ho han de fer les organitzacions polítiques progressistes, i dedicar un esforç especial a resoldre els litigis i tensions que es plantegen en l'àmbit de les polítiques migratòries. Per tant, cal garantir plenament els drets dels immigrants en els països d'acollida i abandonar una visió eurocèntrica que durant molts anys ha caracteritzat la vida sindical, amb tot el que aquest canvi implica de respecte als drets fonamentals de tot ciutadà en qualsevol país, al marge de la seva raça, sexe o religió.

Canvi en la cultura del treball

En el nostre món actual, cada cop més complex i interdependent, continua havent-hi greus problemes de manca de treball, de pobresa i d'exclusió social, com ha palesat recentment l'Informe de l'ONU sobre desenvolupament humà de l'any 1996. Per això mateix, les organitzacions sindicals han de dedicar bona part de la seva actuació a aconseguir, tant a escala institucional com en l'activitat quotidiana en les empreses i centres de treball, que la política basada en el mercat funcioni al servei del món laboral, i no només d'una petita elit de la població que es beneficia dels avenços econòmics. Alhora, cal remarcar –com ho ha fet la CIOSL– que "la ideologia del lliure mercat desenfrenat està magnificant i multiplicant els problemes del món".

El sindicalisme ha de plantejar-se noves estratègies davant la fi de la cultura del treball industrialista que ha dominat fins fa pocs anys: una cultura i un estil de vida i de

treball que ha impregnat les nostres societats des de l'inici de la revolució industrial. Aquest canvi en la cultura del treball va de bracet amb els canvis en les estructures productives (descentralització, subcontractació, empreses organitzades en forma de xarxa, predomini de les petites unitats productives) i també amb la composició del món laboral (increment incessant de la participació de la dona en la vida laboral, inseguretat creixent en les relacions laborals dels joves, augment del nombre de treballadors autònoms que enguuen –de forma voluntària o forçats per la pèrdua del treball assalariat– nous projectes emprenedors, etc.).

És cert que actualment el sindicalisme no deixa de ser un reflex fidel –dubto que pugui ser d'altra manera– de la realitat present del món del treball assalariat, bàsicament del que té una plaça de treball i que es preocupa més per obtenir millores econòmiques en la nòmina mensual que no pas per polítiques de reducció de temps de treball o d'increment de les contractacions per part de l'empresa. Però no és menys cert que bona part del moviment sindical està fent seriosos esforços per oblidar concepcions basades en un model uniformista del món del treball ara ja pràcticament inexistent, i per fer possible la seva obertura a nous col·lectius de treballadors.

En especial, les noves estratègies han d'anar dirigides a potenciar l'afiliació de joves, dones i immigrants, amb especial atenció envers les persones que tenen una relació laboral assalariada a temps parcial, sobretot en els sectors econòmics on floreixen nous llocs de treball i noves tasques. Tot això, sense oblidar, evidentment, la problemàtica dels treballadors que presten els seus serveis a domicili, o dels autònoms que en llur activitat professional tenen molts punts de connexió amb els treballadors assalariats.

La introducció de les noves tecnologies

En aquest canvi apuntat pren un paper destacat la introducció de noves tecnologies i llurs innegables efectes sobre les relacions productives, tant en termes de canvi en les qualificacions professionals com en la reducció de treball en uns sectors i l'increment en d'altres. Tanmateix, crec que es pot afirmar amb caràcter general que aquestes tecnologies estan contribuint a la generació d'una major riquesa que en èpoques anteriors, però amb una necessitat de personal cada vegada menor. Adquireix sentit replantejar-se com generar nous llocs de treball i ocupacions en sectors socialment útils –atenció a les persones, medi ambient, lleure i cultura, etc.– i també pensar nous models de redistribució de la renda que no estiguin basats exclusivament en un treball productiu cada cop més escàs, i en què el temps de treball ja no pot ser la unitat de mesura de les riqueses creades, de forma que, com afirma el sociòleg francès Jacques Robin, «la creació de riquesa exigeix cada vegada menys treball directe. Traient partit d'una tercera dimensió fonamental de la matèria, la informatització permet emmagatzemar seqüències d'operacions intel·lectuals per mobilitzar-les i aplicar-les quan i com es necessitin.» (*Forjar otro porvenir*. El País, 15 d'octubre de 1996). Com es pot observar, suggereixo algunes pautes de conducta que qüestionen els models sindicals clàssics i que posen sobre la taula la necessitat d'un ampli debat en el món laboral, que ha d'estar dirigit i encapçalat per les pròpies organitzacions sindicals, sobre el valor del treball i les raons de per què està perdent la seva condició de referent bàsic per a bona part de la població, aquella que ha estat expulsada del mercat de treball o que encara no hi ha pogut accedir.

Eduardo Rojo Torrecilla és catedràtic de Dret del Treball de la UdG, i president de la Fundació Utopia-Joan N. García-Nieto d'Estudis Socials del Baix Llobregat.